ඵස්සො නු ලොකස්මිං කුතොනිදානොති – ඵස්සො කුතො නිදානො? කුතො ජාතො? කුතො සඤ්ජාතො? කුතො නිබ්බත්තො? කුතො අභිනිබ්බත්තො? කුතො පාතුභූතො? කින්නිදානො? කිං සමුදයො? කිඤ්ජාතිකො? කිම්පභවොති ඵස්සස්ස මූලං පුච්ඡති, හෙතුං පුච්ඡති -පෙ- සමුදයං පුච්ඡති, පපුච්ඡති, යාචති, අජ්ඣෙසති, පසාදෙතීති – ඵස්සො නු ලොකස්මිං කුතොනිදානො.

පරිග්ගහා චාපි කුතො පහූතාති – පරිග්ගහා කුතො පහූතා? කුතො ජාතා? කුතො සඤ්ජාතා? කුතො නිබ්බත්තා? කුතො අභිනිබ්බත්තා? කුතො පාතුභූතා? කින්නිදානා? කිංසමුදයා? කිඤ්ජාතිකා? කිම්පභවාති පරිග්ගහානං මූලං පුච්ඡති, හෙතුං පුච්ඡති, -පෙ- සමුදයං පුච්ඡති, පපුච්ඡති යාචති අජ්ඣෙසති පසාදෙතීති – පරිග්ගහා චාපි කුතො පහූතා.

කිස්මිං අසන්තෙ න මමත්තමත්ථීති – කිස්මිං අසන්තෙ අසංවිජ්ජමානෙ[1] අනුපලබ්භමානෙ මමත්තා නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – කිස්මිං අසන්තෙ න මමත්තමත්ථි.

කිස්මිං විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සාති – කිස්මිං විභූතෙ විභාවිතෙ අතික්කන්තෙ සමතික්කන්තෙ වීතිවත්තෙ ඵස්සා න ඵුසන්ති'ති – කිස්මිං විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා.

තෙනාහ සො නිම්මිතො:

"ඵස්සො නු ලොකස්මිං කුතොනිදානො
පරිග්ගහා චාපි කුතො පහූතා,
කිස්මිං අසන්තෙ න මමත්තමත්ථි
කිස්මිං විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා"ති.

11 – 11

නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සො
ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානි,
ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථි
රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා.

නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සොති – චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො; චක්ඛු ච[2] රූපා ච රූපස්මිං, චක්ඛුසම්ඵස්සං ඨපෙත්වා සම්පයුත්තකා ධම්මා නාමස්මිං, එවම්පි නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සො;

1. අසංවිජ්ජමානෙ නත්ථි - මජසං සීමු.I. 2. චක්ඛුඤ්ච සීමු. II.

ඵස්සො නු ලොකස්මිං කුතොනිදානො – පහස කුමක් කරුණු කොට ඇත්තේ ද? කොයින් උපන්නේ ද? කොයින් හටගත්තේ ද? කොයින් නිපන්නේ ද? කොයින් වැඩුණේ ද? කොතැනින් පහළ වූයේ ද? කුමක් නිදාන කොට ඇත්තේ ද? කුමක් සමුදය කොට – කුමක් ජාති කොට – කුමක් ප්‍රභව කොට ඇත්තේ දැ'යි ස්පර්ශයාගේ මූලය විචාරති, හේතුව විචාරති...සමුදය විචාරති, අසති, අයැදිති, අධ්‍යෙෂණා කෙරෙති, පහදවත් නුයි 'ඵස්සො නු ලොකස්මිං කුතොනිදානො' යනු වේ.

පරිග්ගහා චාපි කුතො පහූතා – පරිග්‍රහයෝ කොයින් වූවාහු ද? කොයින් උපන්නාහු ද? කොයින් හටගත්තාහු ද? කොයින් නිපන්නාහු ද? කොයින් වැඩුණාහු ද? කොයින් පහළ වූවාහු ද? කුමක් නිදාන කොට ඇත්තාහු ද? කුමක් සමුදය කොට ඇත්තාහු ද? කුමක් ජාති කොට ඇත්තාහු ද? කුමක් ප්‍රභව කොට ඇත්තාහු දැ'යි පරිග්‍රහයන්ගේ මූලය විචාරති, හේතුව විචාරති...සමුදය විචාරති, පුළුවුස්ති, යාඥා කෙරෙයි අධ්‍යෙෂණා කෙරෙති, පහදවත් නුයි – 'පරිග්ගහා චාපි කුතො පහූතා' යනු වේ.

කිස්මිං අසන්තෙ න මමත්තමත්ථි-කුමක් අවිද්‍යමාන කල්හි අසංවිද්‍යමාන කල්හි නො ලැබෙන කල්හි මමත්වයෝ නැත් ද, අවිද්‍යමාන වෙත් ද අසංවිද්‍යමාන වෙත් ද නො ලැබෙත් ද ප්‍රහීණ වූවාහු සමුච්ඡින්න වූවාහු සන්හිඳුණාහු දුරලන ලද්දාහු උපතට නුසුදුසු වූවාහු නුවණගින්නෙන් දවන ලද්දාහු නුයි 'කිස්මිං අසන්තෙ න මමත්තමත්ථි' යනු වේ.

කිස්මිං විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා – කුමක් ඉක්මැවූ කල්හි නො වැඩූ කල්හි ඉක්මැගිය කල්හි මොනවට ඉක්මැගිය කල්හි ව්‍යතික්‍රමණය කළ කල්හි ස්පර්ශයෝ ස්පර්ශ නො කෙරෙත් දැයි 'කිස්මිං විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා' යනු වේ.

එයින් කීහ ඒ නිර්මිත බුදුහු:

"**ඵස්සො නු ලොකස්මිං** -පෙ- **කිස්මිං විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා**"යි.

11 - 11

සම්ප්‍රයුක්ත නාමය ද වස්ත්වාලම්බන රූපය ද නිසා ස්පර්ශය වෙයි, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිපරිග්‍රහයෝ ඉච්ඡා (-ආශා) ව නිදාන කොට ඇත්තාහු ය, ඉච්ඡාසඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව නැති කල්හි මමත්වය නැත්තේ ය, රූපය ඉක්මැගිය කල්හි ස්පර්ශයෝ ස්පර්ශ නො කෙරෙත්.

නාමං ච රූපං ච පටිච්ච ඵස්සො – චක්ෂුස ද රූපයත් ද නිසා චක්ෂුර්-විඥානය උපදී, (චක්ඛුරූප විඥාන යන) තිදෙනාගේ එක්වීමෙන් ස්පර්ශය උපදී; ප්‍රසාද චක්ෂුස ද රූපාලම්බනයෝ ද රූප කොටසෙහි වෙති, (තිදෙනාගේ සංගතියෙන් උපන්) චක්ෂුසම්ඵස්සය හැර (සෙසු) සම්ප්‍රයුක්තධර්මයෝ නාම කොටසෙහි වෙති, මෙසේ ත් නාමය ත් රූපයත් නිසා ස්පර්ශය උපදී;

සොතඤ්ච පටිච්ච සද්දෙ ච උප්පජ්ජති සොතවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො; සොතඤ්ච සද්දා ච රූපස්මිං, සොතසම්ඵස්සං ඨපෙත්වා සම්පයුත්තකා ධම්මා නාමස්මිං, එවම්පි නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සො. ඝානඤ්ච පටිච්ච ගන්ධෙ ච උප්පජ්ජති ඝානවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො; ඝානඤ්ච ගන්ධා ච රූපස්මිං, ඝානසම්ඵස්සං ඨපෙත්වා සම්පයුත්තකා ධම්මා නාමස්මිං, එවම්පි නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සො. ජිව්හඤ්ච පටිච්ච රසෙ ච උප්පජ්ජති ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො; ජිව්හා ච රසා ච රූපස්මිං, ජිව්හාසම්ඵස්සං ඨපෙත්වා සම්පයුත්තකා ධම්මා නාමස්මිං, එවම්පි නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සො. කායඤ්ච පටිච්ච ඵොට්ඨබ්බෙ ච උප්පජ්ජති කායවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො; කායො ච ඵොට්ඨබ්බා ච රූපස්මිං, කායසම්ඵස්සං ඨපෙත්වා සම්පයුත්තකා ධම්මා නාමස්මිං, එවම්පි නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සො. මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මෙ ච උප්පජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො; වත්ථුරූපං රූපස්මිං, ධම්මා රූපිනො රූපස්මිං, මනොසම්ඵස්සං ඨපෙත්වා සම්පයුත්තකා ධම්මා නාමස්මිං, එවම්පි නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සො.

ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානීති – 'ඉච්ඡා' වුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං; **පරිග්ගහා**ති ද්වෙ පරිග්ගහා: තණ්හාපරිග්ගහො ච දිට්ඨිපරිග්ගහො ච -පෙ- අයං තණ්හාපරිග්ගහො -පෙ- අයං දිට්ඨිපරිග්ගහො. **ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානීති** පරිග්ගහා ඉච්ඡානිදානා ඉච්ඡාහෙතුකා ඉච්ඡාපච්චයා ඉච්ඡාකාරණා ඉච්ඡාපභවාති – ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානි.

ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථී'ති – 'ඉච්ඡා' වුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං; **මමත්තා**ති ද්වෙ මමත්තා: තණ්හාමමත්තඤ්ච දිට්ඨිමමත්තඤ්ච -පෙ- ඉදං තණ්හාමමත්තං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිමමත්තං; **ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථීති** ඉච්ඡාය අසන්ත්‍යා අසංවිජ්ජමානාය නත්ථි අනුපලබ්භමානාය මමත්තා නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නූපලබ්භන්ති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථි.

රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සාති – 'රූපෙ'ති චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං; **රූපෙ විභූතෙ**ති චතූහාකාරෙහි රූපං විභූතං හොති. ඤාතවිභූතෙන[1] තීරණවිභූතෙන පහානවිභූතෙන සමතික්කමවිභූතෙන. කථං ඤාතවිභූතෙන[2] රූපං විභූතං හොති ? රූපං ජානාති යං කිඤ්චි රූපං, සබ්බං රූපං චත්තාරි ච මහාභූතානි චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපන්ති ජානාති පස්සති

1. ඤාණවිභූතෙන - සීමු. II ඤාතවීතිවත්තෙන - ස. 2. ඤාණවිභූතෙන - සීමු. II.

ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදය ද ශබ්දයන් ද නිසා ශ්‍රොත්‍රවිඥානය උපදී, තිදෙනා ගේ එක්වීමෙන් ස්පර්ශය උපදී; ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදයත් ශබ්දයෝත් රූප කොට-සෙහි වෙති; සොතසම්ඵස්සය හැර (සෙසු) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ නාම කොටසෙහි වෙති, මෙසේත් නාමයත් රූපයත් නිසා ස්පර්ශය උපදී. ඝ්‍රාණය ද ගන්ධයන් ද නිසා ඝ්‍රාණවිඥානය උපදී, තිදෙනාගේ එක්වීමෙන් ස්පර්ශය වෙයි; ඝ්‍රාණයත් ගන්ධයෝත් රූපයෙහි වෙති, ඝ්‍රාණසංස්පර්ශය හැර (සෙසු) සම්ප්‍රයුක්තධර්මයෝ නාමයෙහි වෙති, මෙසේත් නාමයත් රූපයත් නිසා ස්පර්ශය උපදී. දිව ද රසයන් ද නිසා ජිහ්වාවිඥානය උපදී, තිදෙනා ගේ සඞ්ගතියෙන් ස්පර්ශය වෙයි; දිවත් රසයෝත් රූපයෙහි වෙති, ජිහ්වාසංස්පර්ශය හැර සම්ප්‍රයුක්තධර්මයෝ නාමයෙහි වෙති, මෙසේත් නාමයත් රූපයත් නිසා ස්පර්ශය උපදී. කය ද ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් ද නිසා කායවිඥානය උපදී, තිදෙනාගේ සඞ්ගතියෙන් ස්පර්ශය වෙයි; කයත් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝත් රූපයෙහි වෙති, කායසංස්පර්ශය හැර සම්ප්‍රයුක්ත-ධර්මයෝ නාමයෙහි වෙති, මෙසේත් නාමයත් රූපයත් නිසා ස්පර්ශය උපදී, මනස ද ධර්මයන් ද නිසා මනොවිඥානය උපදී, තිදෙනාගේ සඞ්ගතියෙන් ස්පර්ශය වෙයි; හෘදයවස්තුරූපය රූපයෙහි වෙයි, රූපී ධර්මයෝ රූපයෙහි වෙති, මනස්සංස්පර්ශය හැර සම්ප්‍රයුක්තධර්මයෝ නාමයෙහි වෙති, මෙසේත් නාමයත් රූපයත් නිසා ස්පර්ශය උපදී.

ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානි – 'ඉච්ඡා'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලබයි, යම් රාගයෙක් සංරාගයෙක්....අභිධ්‍යාවක් ලෝභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. **පරිග්ගහා** – පරිග්‍රහයෝ දෙදෙනෙකි: තෘෂ්ණාපරිග්‍රහය ද දෘෂ්ටිපරිග්‍රහය දැයි... මේ දෘෂ්ටිපරිග්‍රහය යි. **ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානි** – පරිග්‍රහයෝ ඉච්ඡා (–ඊප්සා) ව නිදාන කොට ඇත්තාහ, ඊප්සාව හෙතු කොට ඇත්තාහ, ඊප්සාව ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තාහ, ඊප්සාව කාරණ කොට ඇත්තාහ, ඊප්සාවෙන් පහළවූවාහු නුයි – 'ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානි' යනු වේ.

ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථි – 'ඉච්ඡා'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලබයි; යම් රාගයෙක් සංරාගයෙක්...ලෝභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි; **මමත්තා**– මමත්වයෝ දෙදෙනෙකි: තෘෂ්ණාමමත්වය ද දෘෂ්ටිමමත්වය දැයි...මේ දෘෂ්ටිමමත්වය යි. **ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථි** – ඊප්සාව අවිද්‍යමාන කල්හි අසංවිද්‍යමාන කල්හි නැති කල්හි නො ලැබෙන කල්හි මමත්වයෝ නැත, නො වෙති, විද්‍යමාන නො වෙති, නො ලැබෙත්, ප්‍රහීණ වූවාහු සමුච්ඡින්න වූවාහු සන්සිඳුණාහු දුරලන ලද්දාහු උපතට නුසුදුසු වූවාහු නුවණගින්නෙන් දවන ලද්දාහු නුයි 'ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථි' යනු වේ.

රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා – 'රූපෙ' යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද; **රූපෙ විභූතෙ** – සතර අයුරකින් රූපය ඉක්මවන ලද වෙයි; ඥාතවිභූතයෙන් තීරණවිභූතයෙන් ප්‍රහාණවිභූතයෙන් සමතික්‍රමවිභූතයෙනි: කිසෙයින් ඥාතවිභූතයෙන් රූපය විභූත (–ඉක්මවන ලද) වේ ද යත්? රූපය (මෙසේ) දැන ගනී. යම් කිසි රූපයෙක් වේ නම්, සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය දැයි සියලු රූපය දැන ගනී, දකී;

එවං ඤාතවිභූතෙන රූපං විභූතං හොති. කථං තීරණවිභූතෙන රූපං විභූතං හොති? එවං ඤාතං කත්වා රූපං තීරෙති; අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො සල්ලතො අඝතො ආබාධතො පරතො පලොකතො ඊතිතො උපද්දවතො භයතො උපසග්ගතො චලතො පභඞ්ගුරතො[1] අද්ධුවතො අතාණතො අලෙනතො අසරණතො රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො ආදීනවතො විපරිණාමධම්මතො අසාරකතො[2] අඝමූලතො වධකතො විභවතො සාසවතො සඞ්ඛතතො මාරාමිසතො ජාතිධම්මතො ජරාධම්මතො බ්‍යාධිධම්මතො මරණධම්මතො සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මතො සඞ්කිලෙසිකධම්මතො සමුදයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො[3] ආදීනවතො නිස්සරණතො තීරෙති. එවං තීරණවිභූතෙන රූපං විභූතං හොති. කථං පහානවිභූතෙන රූපං විභූතං හොති? එවං තීරයිත්වා රූපෙ ඡන්දරාගං පජහති, විනොදෙති, බ්‍යන්තීකරොති, අනභාවං ගමෙති. වුත්තං හෙතං භගවතා: "යො භික්ඛවෙ රූපෙ ඡන්දරාගො, තං පජහථ; එවං තං රූපං පහීනං භවිස්සති උච්ඡින්නමූලං තාලාවත්ථුකතං[4] අනභාවකතං ආයතිං අනුප්පාදධම්ම"න්ති.[a] එවං පහානවිභූතෙන රූපං විභූතං හොති. කථං සමතික්කමවිභූතෙන රූපං විභූතං හොති? චතස්සො අරූපසමාපත්තියො පටිලද්ධස්ස රූපා විභූතා හොන්ති විභාවිතා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තා. එවං සමතික්කමවිභූතෙන රූපං විභූතං හොති. ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි රූපං විභූතං හොති. **රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සාති** රූපෙ විභූතෙ විභාවිතෙ අතික්කන්තෙ සමතික්කන්තෙ වීතිවත්තෙ පඤ්ච ඵස්සා න ඵුසන්ති: චක්ඛුසම්ඵස්සො සොතසම්ඵස්සො ඝානසම්ඵස්සො ජිව්හාසම්ඵස්සො කායසම්ඵස්සො - රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා.

තෙනාහ භගවා:

"නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්ච ඵස්සා
ඉච්ඡානිදානානි පරිග්ගහානි,
ඉච්ඡාය'සන්ත්‍යා න මමත්තමත්ථි
රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා"ති.

11 - 12

කථං සමෙතස්ස විභොති රූපං
සුඛං දුඛං[5] වාපි කථං විභොති,
එතං මෙ පබ්‍රෑහි යථා විභොති
තං ජානියාම ඉති[6] මෙ මනො අහු.

1. පභඞ්ගතො - PTS. පභඞ්ගුණතො - ස. 2. අසරණතො - ස්‍යා
3. අසාරතො - සීමු.II. 4. තාලවත්ථුකතං - ස.
5. දුක්ඛං - ස්‍යා මනුප. PTS. දුඛඤ්චාපි - මජසං.
6. ජානිස්සාමාති - සීමු.II. මජසං. a. ඛන්ධසංයුත්ත - භාරවග්ග.

මෙසේයින් ඥාතවිභූතයෙන් (නුවණින් ඉක්මවීමෙන්) රූපය විභූත වෙයි. කිසෙසින් තීරණවිභූතයෙන් රූපය විභූත වේ ද යත්? මෙසේ ප්‍රකට කොට රූපය තීරණය කෙරෙයි: අනිත්‍ය හෙයින් දුඃඛ හෙයින් රෝග හෙයින් ගණ්ඩ හෙයින් සල්‍ය හෙයින් ව්‍යසන හෙයින් ආබාධ හෙයින් පර හෙයින් පලෝක (-බිඳීම්) හෙයින් ඊති (-විපත්ති) හෙයින් උපද්‍රව හෙයින් භය හෙයින් උපසර්ග හෙයින් සැලෙන හෙයින් බිඳෙනසුලු හෙයින් අධ්‍රැව (-අස්ථිර) හෙයින් අත්‍රාණ හෙයින් අලෙන හෙයින් අසරණ හෙයින් රික්ත (-හිස්) හෙයින් තුච්ඡ හෙයින් ශූන්‍ය හෙයින් අනාත්ම හෙයින් ආදීනව හෙයින් විපරිණාමස්වභාව හෙයින් අසාර හෙයින් ව්‍යසනමූල හෙයින් වධක හෙයින් විගතභව හෙයින් සාස්‍රව හෙයින් සංඛත (-හෙතුප්‍රත්‍යයෙන් සකස් කළ) හෙයින් මාරාමිෂ හෙයින් ජාතිධර්ම (ජාතිය පියවි කොට ඇති) හෙයින් ජරාධර්ම හෙයින් ව්‍යාධිධර්ම හෙයින් මරණධර්ම හෙයින් ශොකපරිදෙවදුඃඛ-දෞර්මනස්‍යඋපායාසධර්ම හෙයින් සංක්ලෙශධර්ම (-තෘෂ්ණාදි සංක්ලෙශයන්ට විෂයස්වභාව) හෙයින් සමුදය හෙයින් අස්තඞ්ගම හෙයින් ආස්වාද හෙයින් ආදීනව හෙයින් නිස්සරණ හෙයින් තීරණ කෙරෙයි, මෙසෙයින් තීරණ-විභූතයෙන් රූපය විභූත වෙයි. කිසෙසින් ප්‍රහාණවිභූතයෙන් රූපය විභූත වේ ද යත්? මෙසේ තීරණය කොට රූපයෙහි ඡන්දරාගය දුරු කෙරෙයි, බැහැර කෙරෙයි, විගතාන්ත කෙරෙයි, අනභාවයට පමුණුවයි; මේ වදාරන ලද මැයි, භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, රූපයෙහි යම් ඡන්දරාගයෙක් වේ නම්, එය දුරු කරවු, මෙසේ ඒ රූපය ප්‍රහීණ වන්නේ ය, උදුත් මුල් ඇත්තේ තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දේ අනභාවය කරන ලද්දේ මතු නූපදනා පියවි ඇත්තේ යැ"යි. මෙසෙයින් ප්‍රහාණවිභූතයෙන් රූපය විභූත වෙයි. කිසෙසින් සමතික්‍රමවිභූතයෙන් රූපය විභූත වේ ද යත්? සතර අරූපසමාපත්තීන් ලද්දහු විසින් රූපයෝ ඉක්මවන ලද්දහු විභාවිත වූවාහු අතික්‍රමණය-සමතික්‍රමණය-ව්‍යතික්‍රමණය කරන ලද්දහු වෙති; මෙසෙයින් සමතික්‍රමවිභූතයෙන් රූපය විභූත වෙයි. මේ සතර කාරණයන් ගෙන් රූපය විභූත වේ. රූපය විභූත වූ (ඉක්මවූ) කල්හි ස්පර්ශ නො කෙරෙත්. ඵස්සා - රූපය විභූත කල්හි විභාවිත කල්හි අතික්‍රාන්ත කල්හි සමතික්‍රාන්ත කල්හි ඉක්මගිය කල්හි චක්ඛුසම්ඵස්ස සොතසම්ඵස්ස ඝානසම්ඵස්ස ජිව්හාසම්ඵස්ස කායසම්ඵස්ස යන පස්ව ස්පර්ශයෝ ස්පර්ශ නො කෙරෙත් නුයි - 'රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"නාමං ච රූපං ච -පෙ- රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සා"යි.

11 - 12

කෙසේ පිළිපන්නහුට රූපය නො වේ ද? යළි සැප දුක් (ඉටු අනිටු රූපය) හෝ කෙසේ නො වේ ද? තෙල (රූප - සුඛ - දුක්ඛය) යම් සේ නො වේ නම් (එසේ) මට දෙශනා කළ මැනව, එය දැන ගනුම්හ'යි මට සිතෙක් වී.

කථං සමෙතස්ස විභොති රූපන්ති – 'කථං සමෙතස්සා'ති කථං සමෙතස්ස, කථං පටිපන්නස්ස, කථං ඉරියන්තස්ස, කථං වත්තන්තස්ස, කථං පාලෙන්තස්ස, කථං යපෙන්තස්ස, කථං යාපෙන්තස්ස රූපං විභොති, විභාවියති[1] අතික්කමියති[2] සමතික්කමියති, වීතිවත්තියතීති– කථං සමෙතස්ස විභොති රූපං.

සුඛං දුඛං වාපි කථං විභොතීති – සුඛං ච දුක්ඛං ච කථං විභොති විභාවියති අතික්කමියති සමතික්කමියති වීතිවත්තියතීති – සුඛං දුඛං වාපි කථං විභොති.

එතං මෙ පබ්‍රෑහි යථා විභොතීති – 'එත'න්ති යං පුච්ඡාමි, යං යාචාමි, යං අජ්ඣෙසාමි[3] යං පසාදෙමීති එතං; **මෙ පබ්‍රෑහීති** මෙ පබ්‍රෑහි ආචික්ඛ දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවර විභජ උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති එතං මෙ පබ්‍රෑහි; **යථා විභොතීති** යථා විභොති විභාවියති අතික්කමියති සමතික්කමියති වීතිවත්තියතීති – එතං මෙ පබ්‍රෑහි යථා විභොති.

තං ජානිස්සාම ඉති මෙ මනො අහූති – 'තං ජානිස්සාමා'ති තං ජානෙය්‍යාම ආජානෙය්‍යාම[4] විජානෙය්‍යාම පටිවිජානෙය්‍යාම පටිවිජ්ඣෙය්‍යාමා'ති; තං ජානිස්සාම; **ඉති මෙ මනො අහූති** ඉති මෙ මනො අහු, ඉති මෙ චිත්තං අහු, ඉති මෙ සඞ්කප්පො අහු, ඉති මෙ විඤ්ඤාණං අහූති – තං ජානිස්සාම ඉති මෙ මනො අහු.

තෙනාහ සො නිම්මිතො:

"කථං සමෙතස්ස විභොති රූපං
සුඛං දුඛං වාපි කථං විභොති,
එතං මෙ පබ්‍රෑහි යථා විභොති
තං ජානිස්සාම ඉති මෙ මනො අහූ"ති.

11 – 13

න සඤ්ඤසඤ්ඤී න විසඤ්ඤසඤ්ඤී
නොපි අසඤ්ඤී න විභූතසඤ්ඤී,
එවං සමෙතස්ස විභොති රූපං
සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා.

න සඤ්ඤසඤ්ඤී න විසඤ්ඤසඤ්ඤීති – සඤ්ඤසඤ්ඤිනො වුච්චන්ති යෙ පකතිසඤ්ඤාය ඨිතා, නපි සො පකතිසඤ්ඤාය ඨිතො; විසඤ්ඤසඤ්ඤිනො වුච්චන්ති උම්මත්තකා, යෙ ච ඛිත්තචිත්තා; නපි සො උම්මත්තකො, නොපි ඛිත්තචිත්තොති – න සඤ්ඤසඤ්ඤී න විසඤ්ඤසඤ්ඤී.

1. විභාවිය්‍යති සිමු. II. PTS. 2. අතික්කමිය්‍යති – සිමු. II. PTS.
3. අජ්ඣෙසාමි – සිමු. II. 4. පජානෙය්‍යාම – ස.

කථං සමෙතස්ස විභොති රූපං – 'කථං සමෙතස්ස' යනු: කෙසේ යෙදුණහුට කෙසේ පිළිපන්නහුට කෙසේ ඉරියවු පවත්වන්නහුට කෙසේ වැටෙන්නහුට කෙසේ පාලනය වන්නහුට කෙසේ යැපෙන්නහුට කෙසේ යපනය වන්නහුට රූපය නො වේ ද? නො පැවැතේ ද? ඉක්මවනු ලැබේ ද? මොනොවට ඉක්මවනු ලැබේ ද? වෙසෙසින් ඉක්මවනු ලැබේ දැ'යි – 'කථං සමෙතස්ස විභොති රූපං' යනු වේ.

සුඛං දුඛං වා'පි කථං විභොති – සුවය ද දුක ද කෙසේ නො වේ ද? නො පැවැතේ ද? ඉක්මවනු ලැබේ ද? මොනොවට ඉක්මවනු ලැබේ ද? වෙසෙසින් ඉක්මවනු ලැබේ දැ'යි – 'සුඛං දුඛං වා'පි කථං විභොති' යනු වේ.

එතං මෙ පබ්‍රෑහි යථා විභොති – 'එතං' යනු: යමක් විචාරම් ද, යමක් යදිම් ද, යමක් ආරාධනා කෙරෙම් ද, යමක් (සඳහා) පහදවම් නුයි – 'එතං' යනු වේ; **මෙ පබ්‍රෑහි** – මට කිව මැනව වදාළ මැනව දෙසුව මැනව පැනවුව මැනව නැඹුව මැනව විවෘත කළ මැනව විභාග කළ මැනව ප්‍රකට කළ මැනව ප්‍රකාශ කළ මැනවැ'යි 'එතං මෙ පබ්‍රෑහි, යනු වේ. **යථා විභොති** – යම් සේ නො වේ ද නො පැවැතේ ද අතික්‍රමණ සමතික්‍රමණ කරනු ලැබේ ද වෙසෙසින් ඉක්මවනු ලැබේ දැ'යි – 'එතං මෙ පබ්‍රෑහි යථා විභොති' යනු වේ.

තං ජානිස්සාම ඉති මෙ මනො අහු – 'තං ජානිස්සාම' යනු: එය දැනගනුම්හ, හාත්පසින් දැනගනුම්හ වෙසෙසින් දැනගනුම්හ මැනවින් දැනගනුම්හ (සිතින්) අවබොධ කරම්හ'යි, 'තං ජානිස්සාම' යනු වේ. **ඉති මෙ මනො අහු** – මෙසේ මා ගේ මනස විය, මෙසේ මා ගේ සිත විය, මෙසේ මාගේ සඞ්කල්පය විය, මෙසේ මාගේ විඥානය වී නුයි– 'තං ජානිස්සාම ඉති මෙ මනො අහු' යනු වේ.

එයින් කීහ ඒ නිර්මිත බුදුහු:

"කථං සමෙතස්ස –පෙ- ඉති මෙ මනො අහු"යි.

11 - 13

(රූපය නො වන සේ පිළිපන් හෙතෙම) ප්‍රකෘතිසංඥාවෙන් සංඥා ඇත්තේ නො වෙයි, විකෘතිසංඥාවෙන් විසංඥ වූයේ නො වෙයි, සංඥා විරහිත වූයේ ද නො වෙයි, ඉක්මවූ සංඥා ඇත්තේ ද නො වෙයි, මෙසේ (සංඥා සංඥිතාදිභාවයෙහි නො සිට) පිළිපන්නහුට රූපය නො වෙයි, තෘෂ්ණාදි ප්‍රපඤ්චයෝ සංඥානිදාන කොට ඇත්තාහු ම වෙත් ද එහෙයිනි.

න සඤ්ඤසඤ්ඤී න විසඤ්ඤසඤ්ඤී – ප්‍රකෘතිසංඥාවෙහි සිටි යම් කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු 'සඤ්ඤසඤ්ඤිහු' යයි කියනු ලැබෙති, යථා සමෙතයක්හු ගේ රූපය විභවයට යේ නම්) හෙතෙම ප්‍රකෘතිසංඥායෙහි සිටියේ නො ද වෙයි; උමතුවෝ ද ක්ෂිප්තචිත්තයෝ (-යක්උමතුවෝ) ද 'විසඤ්ඤසඤ්ඤිහු' යයි කියනු ලැබෙති, හෙතෙම උමතුවෙක් නො ද වෙයි, ක්ෂිප්තචිත්තයෙක් ද නො වේ නුයි – 'න සඤ්ඤසඤ්ඤී න විසඤ්ඤසඤ්ඤී' යනු වේ.

නොපි අසඤ්ඤී න විභූතසඤ්ඤීති - අසඤ්ඤිනො වුච්චන්ති නිරොධසමාපන්නා යෙ ච අසඤ්ඤසත්තා; නපි සො නිරොධසමාපන්නො, නපි අසඤ්ඤසත්තො. විභූතසඤ්ඤිනො වුච්චන්ති යෙ චතුන්නං ආරුප්පසමාපත්තීනං ලාභිනො; නපි සො චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනං ලාභීති- නොපි අසඤ්ඤී න විභූතසඤ්ඤී.

එවං සමෙතස්ස විභොති රූපන්ති - "ඉධ භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ අනඞ්ගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුභූතෙ කම්මනියෙ ඨිතෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිපටිලාභත්ථාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙති", ආරුප්පමග්ගසමඞ්ගීති. **එවං සමෙතස්සාති** එවං පටිපන්නස්ස එවං ඉරියන්තස්ස එවං වත්තන්තස්ස එවං පාලෙන්තස්ස එවං යපෙන්තස්ස එවං යාපෙන්තස්ස රූපං විභොති විභාවීයති අතික්කමීයති සමතික්කමීයති වීතිවත්තීයතීති - එවං සමෙතස්ස විභොති රූපං.

සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛාති - පපඤ්චායෙව පපඤ්චසඞ්ඛා; තණ්හාපපඤ්චසඞ්ඛා, දිට්ඨිපපඤ්චසඞ්ඛා, මානපපඤ්චසඞ්ඛා; සඤ්ඤානිදානා සඤ්ඤාසමුදයා සඤ්ඤාජාතිකා සඤ්ඤාපභවාති - සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා.

තෙනාහ භගවා:

"න සඤ්ඤසඤ්ඤී න විසඤ්ඤසඤ්ඤී
නොපි අසඤ්ඤී න විභූතසඤ්ඤී,
එවං සමෙතස්ස විභොති රූපං
සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා"ති.

11 - 14

යන්තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො
අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි,
එත්තාවතග්ගං නු[1] වදන්ති හෙකෙ
යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ
උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එත්තො.

යන්තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නොති - යන්තං අපුච්ඡිම්හ අයාචිම්හ අජ්ඣෙසිම්හ පසාදයිම්හ; **අකිත්තයී නොති** කිත්තිතං ආචික්ඛිතං දෙසිතං පඤ්ඤපිතං පට්ඨපිතං විවටං විභත්තං උත්තානීකතං පකාසිතන්ති-යන්තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො.

1. නො - ස. PTS

නොපි අසඤ්ඤී න විභූතසඤ්ඤී - නිරෝධසමාපත්ති සමාපන්නයෝ ද අසංඥසත්ත්වයෝ ද 'අසඤ්ඤීහු' යයි කියනු ලැබෙති, හෙතෙම නිරෝධ-සමාපන්නයෙක් නො ද වෙයි, අසංඥසත්ත්වයෙක් ද නො වේ. සතර අරූපසමාපත්තිලාභීහු 'විභූතසඤ්ඤීහු' යයි කියනු ලැබෙති, හෙතෙම සතර අරූපසමාපත්තිලාභී වූයේ ද නො වේ නුයි - 'නෝ'පි අසඤ්ඤී න විභූතසඤ්ඤී' යනු වේ.

එවං සමෙතස්ස විභොති රූපං - 'මෙහි මහණ තෙම සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන්...සතරවැනි ධ්‍යානය පැමිණ වෙසෙයි, හෙතෙම මෙසේ (සතරවැනි ධ්‍යානයෙන්) සිත එකඟවූ කල්හි (උපෙක්‍ෂා ස්මෘතිපාරිශුද්ධියෙන්) පිරිසිදු කල්හි (පරිශුද්ධ හෙයින්) ප්‍රභාස්වර කල්හි (රාගාදි අඞ්ගන නැති හෙයින්) අනඞ්ගන කල්හි (අනඞ්ගන හෙයින් ම) පහවූ උපක්ලේශ ඇති කල්හි (සුභාවිත හෙයින්) මෘදුවූ කල්හි (මෘදු හෙයින් ම) කර්මණ්‍ය වූ කල්හි (මේ පරිශුද්ධභාවාදියෙහි සිටි හෙයින් ම) ස්ථිත කල්හි (සිටි හෙයින් ම) අචල බවට පැමිණි කල්හි ආකාශානඤ්චායතනසමාපත්තිය ලැබීම සඳහා සිත එලවයි නතුකරයි, අරූපසමාපත්තියෙන් යුක්ත වූයේ යයි; **එවං සමෙතස්ස** - මෙසේ පිළිපන්නහුට මෙසේ ඉරියවු පවත්වන්නහුට මෙසේ වැටෙන්නහුට මෙසේ යැපෙන්නහුට මෙසේ යපනය වන්නහුට රූපය නො වෙයි, නො පැවැතෙයි, ඉක්මවනු ලැබෙයි, මනාකොට ඉක්මවනු ලැබෙයි, වෙසෙසින් ඉක්මවනු ලැබේ නුයි - 'එවං සමෙතස්ස විභොති රූපං' යනු වේ.

සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා - ප්‍රපඤ්චයෝ ම 'පපඤ්චසඞ්ඛා' නම් වෙති; තෘෂ්ණාව ප්‍රපඤ්චසඞ්ඛ යැ, දෘෂ්ටිය ප්‍රපඤ්චසඞ්ඛ යැ, මානය ප්‍රපඤ්චසඞ්ඛ යැ, (ඔහු) සංඥාව නිදාන කොට ඇත්තාහු සංඥාව සමුදය කොට ඇත්තාහු සංඥාව ජාති කොට ඇත්තාහු සංඥාව ප්‍රභව කොට ඇත්තාහු නුයි - 'සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"**න සඤ්ඤසඤ්ඤී** -පෙ- **සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා**"යි.

11 - 14

යමක් විචාළමෝ නම්, එය අපට දෙශනා කළහ, අනෙකකුදු ඔබ ගෙන් විචාරම්හ, එ ද වදාළ මැනව, මෙ ලොවැ පණ්ඩිතවාද ඇති ඇතැම් මහණ බමුණු කෙතෙක් මේ අරූපසමාපත්තිමාත්‍රයෙන් ම සත්ත්වයා ගේ අග්‍ර වූ ශුද්ධිය කියත් ද? නොහොත් තෙල අරූපසමාපත්තියෙන් අනෙකු දු ශුද්ධියක් කියත් ද?

යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො - යමක් විචාළමෝ යාඥ කළමෝ අධ්‍යෙෂණ කළමෝ පැහැදවූම්හු නම් එය; **අකිත්තයී නො** - කීර්තනය කරන ලද පවසන ලද දෙසන ලද පනවන ලද තබන ලද විවෘත කරන ලද විභාග කරන ලද ප්‍රකට කරන ලද ප්‍රකාශ කරන ලද නුයි - 'යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො' යනු වේ

අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහීති – අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම, අඤ්ඤං තං පපුච්ඡාම, අඤ්ඤං තං අජ්ඣෙසාම, අඤ්ඤං තං පසාදෙම, උත්තරිං තං පුච්ඡාම; තදිඞ්ඝ බ්‍රූහීති ඉඞ්ඝ බ්‍රූහි ආචික්ඛ දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවර විභජ උත්තානීකරොහි පකාසෙහී'ති – අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි.

එත්තාවතග්ගං නු වදන්ති හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙති – එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා එතා අරූපසමාපත්තියො අග්ගං සෙට්ඨං විසිට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. **යක්ඛස්සා**'ති සත්තස්ස නරස්ස මානවස්ස පොසස්ස පුග්ගලස්ස ජීවස්ස ජාගුස්ස[1] ජන්තුස්ස ඉන්දගුස්ස[2] මනුජස්ස; **සුද්ධින්ති** සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං; **ඉධ පණ්ඩිතා සෙ**'ති ඉධ පණ්ඩිතවාදා වීරවාදා[3] ඤායවාදා හෙතුවාදා ලක්ඛණවාදා කාරණවාදා ඨානවාදා සකාය ලද්ධියා'ති – 'එත්තාවතග්ගං නු වදන්ති හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ.'

උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එතො'ති – උදාහු එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා එතා අරූපසමාපත්තියො අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තෙත්වා, එතො අරූපසමාපත්තිතො අඤ්ඤං උත්තරිං යක්ඛස්ස සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එතො.

තෙනාහ සො නිම්මිතො:

"යන්තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො
අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි,
එත්තාවතග්ගං නු වදන්ති හෙ'කෙ
යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ
උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එතො"ති.

11 – 15

එත්තාවතග්ගම්පි වදන්ති හෙ'කෙ
යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ,
තෙසං පනෙකෙ සමයං වදන්ති
අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවදානා.

එත්තාවතග්ගම්පි වදන්ති හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙති – සන්තෙකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාදා එතා අරූපසමාපත්තියො අග්ගං සෙට්ඨං විසිට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති; **යක්ඛස්සා**'ති සත්තස්ස නරස්ස මානවස්ස පොසස්ස පුග්ගලස්ස ජීවස්ස ජාගුස්ස[1] ජන්තුස්ස ඉන්දගුස්ස[2] මනුජස්ස; **සුද්ධින්ති** සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං; **ඉධ පණ්ඩිතා සෙ**'ති ඉධ පණ්ඩිතවාදා වීරවාදා ඤායවාදා හෙතුවාදා ලක්ඛණවාදා කාරණවාදා ඨානවාදා සකාය ලද්ධියා'ති – එත්තාවතග්ගම්පි වදන්ති හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ

---

1. ජතුස්ස - සීමු. II. ජගුස්ස - PTS 2. හින්දගුස්ස - පු

ධීරවාදා - ස්‍යා. - PTS.

අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි – අනෙකක් ඔබ විචාරම්හ, අනෙකක් ඔබ පුළුවුසුම්හ, අනෙකක් ඔබ අතිශයින් විචාරම්හ, අනෙකක් ඔබ අධ්‍යෙෂණ කරම්හ, අනෙකකට ඔබ පහදවම්හ, මත්තෙහි ඔබ විචාරම්හ; **තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි**– වදාළ මැනව, ප්‍රකාශ කළ මැනව, දෙසුව මැනව, පැනවුව මැනව, තැබුව මැනව, විවෘත කළ මැනව, විභාග කළ මැනව, ප්‍රකට කළ මැනව, ප්‍රකාශ කළ මැනවැයි – ‘අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි’ යනු වේ.

එත්තාවතග්ගං නු වදන්ති හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ – ඇතැම් මහණබමුණු කෙනෙක් මෙතෙක් අරූපසමාපත්තීහු අග්‍ර යැ ශ්‍රෙෂ්ඨ යැ විශිෂ්ට යැ පාමොක් යැ උතුම් යැ ප්‍රවර යැයි පවසති කියති බෙණෙති දක්වති ව්‍යවහාර කෙරෙත්. **යක්ඛස්ස** – සත්ත්වයාගේ; නර– මානව – පුරුෂ – පුද්ගල – ජීව – ජාගු – ජන්තු – ඉන්දගු – මනුජයාගේ; **සුද්ධිං** – ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය; **ඉධ පණ්ඩිතා සෙ** – මෙ ලොවැ ස්වකීය ලබ්ධියෙහි (ඇපි පණ්ඩිතයම්හ’යි) පණ්ඩිතවාද ඇත්තාහු ස්ථිරවාද – න්‍යායවාද – හෙතුවාද – ලක්ෂණවාද– කාරණවාද – ස්ථානවාද ඇත්තාහු නුයි – ‘එත්තාවතග්ගං නු වදන්ති හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ’ යනු වේ.

උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එතො – නොහොත් ඇතැම් මහණබමුණු කෙනෙක් මෙතෙක් අරූසමවත් ඉක්මවා මැනවින් ඉක්මවා පසු කොට, මෙතෙක් අරූපසමාපත්තියෙන් අන්‍ය වූ මත්තෙහි යක්ෂ (–සත්ත්ව)යාගේ ශුද්ධියක් විශුද්ධියක් පරිශුද්ධියක් මුක්තියක් විමුක්තියක් පරිමුක්තියක් පවසත් ද බෙණෙත් ද, දක්වත් ද, ව්‍යවහාර කෙරෙත් දැයි – ‘උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එතො’ යනු වේ.

එයිත් කීහ ඒ නිර්මිත බුදුහු:

“**යන්තං අපුච්ඡිම්හ** -පෙ- **උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එතො**”යි

11 – 15

මෙ ලොවැ පණ්ඩිතමානී වූ (ශාශ්වතවාදී) ඇතැම් මහණබමුණු කෙනෙක් මේ අරූපසමාපත්තිමාත්‍රයෙනු දු සත්ත්වයාගේ අග්‍ර වූ ශුද්ධිය කියත් මැයි. යළි ඔවුනතුරෙහි (උච්ඡෙදවාදී) ඇතැම් මහණබමුණු කෙනෙක් අනුපාදිශෙෂයෙහි පණ්ඩිතවාද ඇත්තාහු උච්ඡෙදය (ශුද්ධියයි) කියත්.

එත්තාවතග්ගම්පි වදන්ති හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ– ශාශ්වතවාදය පවසන ඇතැම් මහණබමුණු කෙනෙක් වෙති. (ඔහු) මේ අරූපසමාපත්තීන් අග්‍ර යැ ශ්‍රෙෂ්ඨ යැ විශිෂ්ට යැ පාමොක් යැ උතුම් යැ ප්‍රවර යැයි පවසති කියති බෙණෙති දක්වති ව්‍යවහාර කෙරෙත්. **යක්ඛස්ස**– සත්ත්වයාගේ නර – මානව – පුරුෂ – පුද්ගල – ජීව – ජාගු - ජන්තු – ඉන්දගු මනුජයාගේ; **සුද්ධිං** – විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය; **ඉධ පණ්ඩිතා සෙ** – මෙ ලොවැ ස්වකීය දෘෂ්ටියෙහි පණ්ඩිතවාද ඇත්තාහු ස්ථිරවාද – න්‍යායවාද – හෙතුවාද – ලක්ෂණවාද – කාරණවාද – ස්ථානවාද ඇත්තාහු නුයි – ‘එත්තාවතග්ගම්පි වදන්ති හෙකෙ ‘යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ’ යනු වේ.

Free Distribution www.aathaapi.org

තෙසං පනෙකෙ සමයං වදන්ති අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවදානාති - තෙසංයෙව සමණබ්‍රාහ්මණානං එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා උච්ඡෙදවාදා භවතජ්ජිතා විභවං අභිනන්දන්ති, තෙ සත්තස්ස සමං උපසමං වූපසමං නිරොධං පටිප්පස්සද්ධින්ති වදන්ති. යතො කිං හො අයං අත්තා කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරම්මරණා, එත්තාවතා අනුපාදිසෙසො හොති. **කුසලාවදානාති** කුසලවාදා පණ්ඩිතවාදා ථිරවාදා ඤායවාදා හෙතුවාදා ලක්ඛණවාදා කාරණවාදා ඨානවාදා සකාය ලද්ධියාති - 'තෙසං පනෙකෙ-සමයං වදන්ති අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවදානා.

තෙනාහ භගවා:

"එත්තාවතග්ගම්පි වදන්ති හෙකෙ
යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතා සෙ,
තෙසං පනෙකෙ සමයං වදන්ති
අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවදානා"ති.

11 - 16

එතෙ ච ඤත්වා උපනිස්සිතාති
ඤත්වා මුනී නිස්සයෙ සො විමංසී,
ඤත්වා විමුත්තො න විවාදමෙති[1]
භවාභවාය න සමෙති ධීරො.

එතෙ ච ඤත්වා උපනිස්සිතාති - 'එතෙ'ති දිට්ඨිගතිකෙ; **උපනිස්සිතාති** සස්සතදිට්ඨිනිස්සිතා'ති ඤත්වා, උච්ඡෙදදිට්ඨිනිස්සිතාති ඤත්වා, සස්සතුච්ඡෙද-දිට්ඨිනිස්සිතාති ඤත්වා, ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා'ති - එතෙ ච ඤත්වා උපනිස්සිතා"ති.

ඤත්වා මුනී නිස්සයෙ සො විමංසී'ති - 'මුනී'ති මොනං වුච්චති ඤාණං -පෙ- සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි; මුනි සස්සතදිට්ඨිනිස්සිතාති ඤත්වා, උච්ඡෙදදිට්ඨිනිස්සිතාති ඤත්වා, සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිනිස්සිතාති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා; **සො විමංසී'ති** පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවීති - ඤත්වා මුනී නිස්සයෙ සො විමංසී.

1. නපි වාදමෙති - කත්ථචි.

තෙසං පනෙ'කෙ සමයං වදන්ති අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවදානා– ඒ මහණබමුණන් අතුරෙන් උච්ඡේදවාද ඇති ඇතැම් මහණබමුණු කෙනෙක් භවයෙන් නැති ගැනුණාහු විභව (–උච්ඡේද) යට සතුටු වෙති, ඔහු සත්ත්වයා ගේ නො පැවැත්ම උපශමය ශාන්තිය අනුත්පාදය අපුනරුත්පත්තිය වේ යයි කියත්. භවත්ති, යම් හෙයකින් මේ ආත්මය කය බිඳීමෙන් මරණින් මතු සිඳියේ ද වැනැසේ ද නො වේ ද, මෙතෙකින් අනුපාදිශෙෂය වේ. **කුසලාවදානා** – ස්වකීය ලබ්ධියෙහි කුසලවාද ඇත්තාහු පණ්ඩිතවාද – ස්ථිරවාද – න්‍යායවාද – හෙතුවාද – ලක්ෂණවාද– කාරණවාද – ස්ථානවාද ඇත්තාහු නුයි – 'තෙසං පනෙකෙ සමයං වදන්ති අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවදානා' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"එත්තාවතග්ගම්පි -පෙ- අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවදානා"යි

11 – 16

තවද තෙල දෘෂ්ටිගතිකයන් (මොහු ශාශ්වතොච්ඡේද) 'දෘෂ්ටි ඇසුරු කළාහු යැ'යි දැන, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිනිඃශ්‍රයන් දැන, ඒ පණ්ඩිත වූ බුද්ධිමුනි තෙම (දුඃඛානිත්‍යාදි විසින්) ධර්මයන් දැන (අනුපාදවිමොක්ෂයෙන්) මිදුණේ විරුද්ධවාදයට නො පැමිණෙයි, ඒ ධීර තෙම පුනපුනා භවයට·ද නො පැමිණේ.

එතෙ ච ඤත්වා උපනිස්සිතාති – 'එතෙ' යනු: දෘෂ්ටිගතිකයන්; **උපනිස්සිතාති** – ශාශ්වතදෘෂ්ටිනිඃශ්‍රිතයෝ යැයි දැන, උච්ඡේදදෘෂ්ටිනිඃශ්‍රිතයෝ යැයි දැන, ශාශ්වතොච්ඡේදදෘෂ්ටිනිඃශ්‍රිතයෝ යැයි දැන, දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට නුයි – 'එතෙ ච ඤත්වා උපනිස්සිතාති' යනු වේ.

ඤත්වා මුනී නිස්සයෙ සො විමංසී – 'මුනි' යනු: 'මොන'යි ඥානය කියනු ලැබෙයි... මුනි තෙම (ඔවුන්) ශාශ්වතදෘෂ්ටිනිඃශ්‍රිතයෝ යැයි දැන, උච්ඡේදදෘෂ්ටිනිඃශ්‍රිතයෝ යැයි දැන ශාශ්වතොච්ඡේදදෘෂ්ටිනිඃශ්‍රිතයෝ යැයි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවිත කොට: විභූත කොට, **සො විමංසී**–පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥාවත් වූයේ බුද්ධිමත් වූයේ නුවණැත්තේ විභාවී වූයේ මෙධාවී වූයේ නුයි – 'ඤත්වා මුනී නිස්සයෙ සො විමංසී' යනු වේ.

ඤත්වා විමුත්තො න විවාදමෙතීති – ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, **විමුත්තො**’ති මුත්තො විමුත්තො සුවිමුත්තො පරිමුත්තො අච්චන්තඅනුපාදාවිමොක්ඛෙන, “සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා”ති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා මුත්තො විමුත්තො සුවිමුත්තො පරිමුත්තො අච්චන්තඅනුපාදාවිමොක්ඛෙන, “සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා”ති –පෙ– “සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති –පෙ– “යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බන්තං නිරොධධම්ම”න්ති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, මුත්තො විමුත්තො සුවිමුත්තො පරිමුත්තො අච්චන්තඅනුපාදාවිමොක්ඛෙනාති – ඤත්වා විමුත්තො; **න විවාදමෙතී**’ති – න කලහං කරොති, න භණ්ඩනං කරොති, න විග්ගහං කරොති, න විවාදං කරොති, න මෙධගං කරොති. වුත්තං හෙතං භගවතා: “එවං විමුත්තචිත්තො ඛො අග්ගිවෙස්සන, භික්ඛු න කෙන චි සංවදති. න කෙනචි විවදති, යඤ්ච ලොකෙ වුත්තං, තෙන ච වොහරති අපරාමස”න්ති[a] – ඤත්වා විමුත්තො න විවාදමෙති.

භවාභවාය න සමෙති ධීරො’ති – “භවාභවායා”ති භවාභවාය[1] කම්මභවාය පුනබ්භවාය කාමභවාය; කම්මභවාය කාමභවාය පුනබ්භවාය; රූපභවාය කම්මභවාය රූපභවාය පුනබ්භවාය; අරූපභවාය කම්මභවාය අරූපභවාය පුනබ්භවාය; පුනප්පුන භවාය; පුනප්පුන ගතියා පුනප්පුන උප්පත්තියා පුනප්පුන පටිසන්ධියා පුනප්පුන අත්තභාවාභිනිප්පත්තියා න සමෙති න සමාගච්ඡති න ගණ්හාති න පරාමසති නාභිනිවිසති. **ධීරො**’ති ධීරො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී’ති – භවාභවාය න සමෙති ධීරො.

තෙනාහ භගවා:

“එතෙ ච ඤත්වා උපනිස්සිතාති
ඤත්වා මුනී නිස්සයෙ සො විමංසී,
ඤත්වා විමුත්තො න විවාදමෙති
භවාභවාය න සමෙති ධීරො”ති.

කලහවිවාදසුත්තනිද්දෙසො සමත්තො

එකාදසමො.

12

චූළවියූහසුත්තනිද්දෙසො

අථ චූළවියූහසුත්තනිද්දෙසො වුච්චති:

12 – 1

සකං සකං දිට්ඨිපරිබ්බසානා
විග්ගය්හ නානා[2] කුසලා වදන්ති,
එවං පජානාති[3] ස වෙදි[4] ධම්මං
ඉදං පටික්කොසමකෙවලී සො.

1. භවාය – සිමු II. a. මජ්ඣිමනිකාය – දීඝනඛසුත්ත.
2. වාදා – කත්ථචි. 3. යො එවං ජානාති – සෑ. මජ්සං. 4. පවෙදි – කත්ථචි.

ඤත්වා විමුත්තො න විවාදමෙති - දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට; **විමුත්තො** - අත්‍යන්ත වූ අනුපාදවිමොක්ෂයෙන් මිදුණේ මැනවින් මිදුණේ වෙසෙසින් මිදුණේ හාත්පසින් මිදුණේ 'සර්වසංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ යැ'යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට අත්‍යන්ත අනුපාදවිමොක්ෂයෙන් මුක්ත විමුක්ත සුවිමුක්ත පරිමුක්ත වූයේ, 'සර්වසංස්කාරයෝ දුඃඛයෝ යැ'යි.... 'සර්වධර්මයෝ අනාත්මයෝයැ'යි...'යම් කිසි සමුදයධර්මයෙක් වේ නම්, ඒ සියල්ල නැසෙනසුලු යැ'යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට අත්‍යන්තඅනුපාදවිමොක්ෂයෙන් මුක්ත විමුක්ත සුවිමුක්ත පරිමුක්ත වූයේ නුයි - 'ඤත්වා විමුත්තො' යනු වේ; **න විවාදමෙති** - කලහ නො කෙරෙයි, ඩබර නො කෙරෙයි, විග්‍රහ නො කෙරෙයි, විරුද්ධවාද නො කෙරෙයි, කොලාහල නො කෙරෙයි; මේ වදාරන ලද මයැ, භාග්‍යවතුන් විසින්: 'ගිහිවෙස්න, මෙසේ මිදුණු සිත් ඇති මහණ තෙම කිසිවක්හු සමග සංවාද නො කෙරෙයි, කිසිවක්හු සමග විවාද නො කෙරෙයි, ලොවැ යමකුත් කියන ලද නම්, දැඩිව නො ගනිමින් එයින් ව්‍යවහාර කෙරේ යැ''යි.- 'ඤත්වා විමුත්තො න විවාදමෙති' යනු වේ.

භවාභවාය න සමෙති ධීරො - 'භවාභවාය' යනු: කාමභවයෙහි හා රූපාරූපභවයෙහි කර්මවෘත්තයට, (පුනර්භවික වූ) විපාකවෘත්තයට, කාමධාතුයෙහි කර්මවෘත්තයට, කාමධාතුයෙහි විපාකවෘත්තයට, රූපධාතුයෙහි කර්මවෘත්තයට, රූපධාතුයෙහි විපාකවෘත්තයට, අරූපධාතුයෙහි කර්මවෘත්තයට අරූපධාතුයෙහි විපාකවෘත්තයට, පුනපුනා භවයට පුනපුනා ගතියට පුනපුනා උපතට පුනපුනා පිළිසඳට පුනපුනා අත්බැවට නැවත නැවත පහළ වීමට නො එයි, නො පැමිණෙයි, නො ගනී, නො පරාමර්ෂ කෙරෙයි, නො පිවිසේ; ධීරො- ධීර වූයේ පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥාවත් වූයේ බුද්ධිමත් වූයේ ඥාණැත්තේ විභාවී මෙධාවී නුයි - 'භවාභවාය න සමෙති ධීරො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

''එතෙ ච ඤත්වා -පෙ- භවාභවාය න සමෙති ධීරො''යි

එකොළොස් වැනි කලහවිවාද සූත්‍රනිර්දේශය යි.

12

චූලවියූහ සූත්‍රනිර්දේශය

ඉක්බිති 'චූලවියූහ' සූත්‍රනිර්දේශය කියනු ලැබේ:

12 - 1

තමතමාගේ දෘෂ්ටියෙහි වෙසෙත්නාහු (ඒ දෘෂ්ටිය) දෘෂ්ටිග්‍රාහයෙන් ගෙන (ඇපි එයි) දක්ෂයම්හ'යි වෙන වෙනම කියති. (යමෙක්) මෙසේ දනී නම්, හෙතෙම දහම් දැනගත්තේ ය, මෙය ගරහන්නාවූ (යමෙක් වේ නම් හෙතෙම) ලාමක වන්නේ යයි ද (කියත්.)

Free Distribution www.aathaapi.org